

Araştırma Makalesi (Research Article)

Neslihan AYDIN YÖNET ¹

¹ Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
34353, Beşiktaş, İstanbul, Türkiye

* Sorumlu yazar (Corresponding author):

neslihan.yonet@bau.edu.tr

Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2025, 62 (2):229-246

<https://doi.org/10.20289/zfdergi.1378059>

Fındık tarımına küçük ölçekli fındık işletmeleri perspektifinden bir bakış: Giresun-Piraziz örneği

A perspective on hazelnut farming from the small-
scale hazelnut farms: The Giresun-Piraziz case.

Received (Alınış): 18.10.2024

Accepted (Kabul Tarihi): 28.12.2024

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, fındık tarım süreci, küçük ölçekli fındık üreticisi perspektifinden; dünya çapında kaliteli fındık üreten bölgelerden biri olan Giresun ilinin Piraziz ilçesi özelinde, güncel sorunları, potansiyelleri ve işleyişi bağlamında irdelenmiştir.

Materyal ve Yöntem: Öncelikle, Türkiye ve Giresun bağlamında fındık tarımının genel durumu değerlendirildi. Saha çalışması kapsamında, olasılıksal örnekleme yöntemlerinden biri olan rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak, Piraziz ilçesinde belirlenen 200 fındık üreticisi ile anket yapıldı. Üreticilerle yapılan anket ve görüşmelere ek olarak, süreç hakkındaki gözlemler, ilgili kurumlardan alınan veriler ve yetkililerle yapılan görüşmeler de çalışmanın kapsamı içinde değerlendirildi.

Araştırma Bulguları: Fındık taban fiyatının düşüklüğü, maliyetlerin yüksekliği, devlet desteğinin yetersizliği, tarımsal örgütlenmenin etkinsizliği, üreticilerin ana çoğunluğunu oluşturan küçük ölçekli fındık işletmelerinin (aile işletmeleri) yapısının dikkate alınmaması, miras yoluyla fındık bahçelerinin bölünmesi ve yaşlı fındık ağaçlarından oluşan fındık bahçeleri, Piraziz'deki fındık tarım sürecini olumsuz etkileyen başlıca faktörler olarak belirlenmiştir.

Sonuç: Fındık tarımı, küçük ölçekli üretici açısından ana bir istihdam sahası olmaktan çıkmıştır ve ikincil bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Giresun-Piraziz örneğinde, fındık tarımı ile ilgili sorunların çözülmesinin ve fındık tarımı ile ilgili yeni istihdam alanlarının yaratılmasının, özellikle genç profilin kentten kırsal alana geri dönüşünü tetikleyeceği belirlenmiştir. Kentsel problemleri çözmek için doğru kırsal kalkınma ve planlama politikalarına ihtiyaç vardır.

ABSTRACT

Objective: This study examines the hazelnut farming process from the perspective of small-scale hazelnut producers, focusing on current challenges, potentials, and operations in the Piraziz district of Giresun, one of the world's renowned high-quality hazelnut-producing regions.

Material and Methods: First, the general situation of hazelnut farming in Turkey and Giresun was evaluated. Within the scope of the field study, a survey was conducted with 200 hazelnut producers determined in the Piraziz district using the random sampling method, which is one of the probabilistic sampling methods. In addition to the survey and interviews conducted with the producers, observations about the process, data obtained from relevant institutions, and interviews with the authorities were also evaluated within the scope of the study.

Results: The low base price of hazelnuts, the high costs, insufficient state support, ineffective agricultural organization, not considering the structure of small-scale hazelnut farms that constitute the majority of producers, the division of hazelnut gardens through inheritance, and the gardens consisting of aging hazelnut trees were determined as the main factors that negatively affect the hazelnut farming process in Piraziz.

Conclusion: Hazelnut farming is no longer a primary employment source for small-scale producers. In the case of Giresun-Piraziz, it has been determined that solving issues related to hazelnut farming and creating new employment opportunities in this sector could particularly encourage the return of younger populations from urban to rural areas. Effective rural development and planning policies are needed to solve urban problems.

Anahtar sözcükler: Fındık tarımı, Giresun, güncel sorunlar, kırsal kalkınma politikaları, küçük ölçekli fındık işletmeleri, Piraziz

Keywords: Hazelnut farming, Giresun, current problems, rural development policies, small-scale hazelnut farms, Piraziz

GİRİŞ

Fındık, dünyada bademden sonra en çok üretilen sert kabuklu meyvedir (Yıldız, 2020). Dünyanın en büyük fındık üreticisi ve ihracatçısı olan Türkiye, dünya fındık arzının yaklaşık %73'ünü karşılamaktadır. Mahsulün yaklaşık yüzde 60'ı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yüzde 15'i Orta Karadeniz Bölgesi'nde, geri kalan yüzde 25'i ise Batı Karadeniz Bölgesi'nde üretilmektedir (FAO, 2024). Dünyada fındık üretim alanlarının büyüklük sıralamasında Türkiye %75,6 ile ilk sırada yer alırken, takiben İtalya (%8,2), İspanya (%8,1), A.B.D, Azerbaycan, Gürcistan ve diğer ülkeler gelmektedir (GTB, 2023). Ülkeler bazında fındık üretimine baktığımızda, Türkiye ilk sıradayken, takiben İtalya, ABD, Şili, Azerbaycan ve Gürcistan gelmektedir (TMO, 2024). Fındık ihracat sıralamasında, Türkiye'den sonra İtalya (%7), Azerbaycan (%5), Gürcistan (%4) ve ABD (%3) yer almaktadır (TMO, 2024). Dünya fındık ithalatının yaklaşık %50'sini Almanya ve İtalya yapmaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla, Fransa, Kanada, Rusya, Polonya ve İsviçre takip etmektedir. Bahsi geçen ülkeler, fındığı, çikolata ve şekerleme sanayisinde kullanmaktadır (TMO, 2024).

Türkiye, 2022 yılında, yirmi ülkeye fındık ihracatı yapmıştır. Türkiye'nin fındık ihracatı yaptığı başlıca ülkeler; Almanya, İtalya, Fransa, Polonya, Hollanda, İsviçre ve Avusturya'dır (TB, 2022). 1990-2023 arasındaki istatistiklere bakıldığında, 2014-2015 sezonu fındık ihracatından elde edilen gelirin en yüksek olduğu ve 2019-2020 sezonu da üretim miktarının en fazla olduğu sezonlar olarak karşımıza çıkmaktadır (TB, 2022).

Fındık üretim alanı ve ihracatında dünyada birinci sırada yer alan Türkiye'de, alan bazlı verimlilik oranı diğer ülkelere kıyasla oldukça düşüktür. Dekar başına verimlilik oranlarına bakıldığında; 285 kg/da ile A.B.D. ilk sırada yer alırken, onu takiben Çin (195 kg/da), Gürcistan (180 kg/da) ve Fransa (164 kg/da) gelmektedir. Türkiye'de bu oran ise 93 kg/da'dır (Anonymous, 2023). TEPGE'nin Fındık Ürün Raporu verileri doğrultusunda, Türkiye'de iller bazında fındık verimlilik oranları hesaplanmış ve tablolştırılmıştır (Çizelge 1). 2022 yılı verilerine göre dekar başına fındık üretim miktarının en fazla olduğu il 168 kg/da ile Bartın'dır. İlk beş sırada Batı Karadeniz illeri yer almaktadır. Doğu Karadeniz'de fındık kalitesi yüksek ancak verimlilik oranları oldukça düşüktür. 11 il arasında Giresun fındık üretim alanı ve miktarı sıralamasında 4. sırada yer alırken, verimlilikte 10. sıraya düşmektedir (TEPGE, 2023) (Çizelge 1).

Çizelge 1. Türkiye'de iller bazında fındık verimlilik oranları

Table 1. Hazelnut productivity rates by provinces in Turkey

2022 YILI	Üretim Alanı (1.000 da)	Üretim Miktarı (1.000 ton)	Verimlilik (kg/da)
Ordu	2.272	240	105,63
Samsun	1.206	112	92,87
Sakarya	789	98	124,21
Giresun	1.117	92	82,36
Trabzon	652	52	79,75
Düzce	632	83	131,33
Zonguldak	264	34	128,79
Kocaeli	88	14	159,09
Bartın	77	13	168,83
Kastamonu	77	7	90,91
Diğer	206	20	97,09

Türkiye'de üretilen fındığın % 75-80'i ihraç edilirken, % 20-25'i iç piyasada tüketilmektedir (TMO, 2024). 2022 TÜİK Bitkisel Ürün Denge Tablolarında, Türkiye'de bitkisel ürünlerde en yüksek yeterlilik derecesi %560,9 ile fındıkta gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024).

Türkiye'de fındık tarımı iki bölgeye ayrılmaktadır. Birinci Bölge; Giresun, Ordu Trabzon, Rize ve Artvin illerini içeren, eski ve eğimli fındık bahçelerinden oluşmaktadır. İkinci Bölge; Samsun, Sinop,

Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Düzce, Bartın, Sakarya ve Kocaeli'deki, daha yeni ve düz topoğrafyaya sahip fındık bahçelerini içermektedir (Erköse vd., 2020). Türkiye'de fındık tarımına ilk olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Giresun'da başlanmıştır. Fındığa alım garantisi (1964 yılı) verilmesi ile fındık tarımı önce Batı Karadeniz Bölgesi'ne, sonra da diğer bölgelere yayılmıştır (TMO, 2021). 2020 yılı itibarıyla, Türkiye'de yasal olarak 16 ilde olmak üzere toplam 36 ilde fındık yetiştirilmektedir. Yasal olarak fındık tarımı yapılan iller ve ilçeler; Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Artvin, Bartın, Kocaeli, Sinop, Gümüşhane, Kastamonu, Rize, Bolu, Tokat illerine bağlı 123 ilçedir. Fındık dikim alanı büyüklük sıralamasında; Ordu, Samsun, Giresun, Sakarya, Trabzon ve Düzce en geniş fındık alanlarına sahiptir (GTB, 2023). Dikim alanlarının %74'ü Doğu Karadeniz'de yer almaktadır. 2022 yılı verilerine göre, Türkiye'de fındık üretim sıralamasında Ordu birinci sırada yer alırken, takiben Samsun, Sakarya, Giresun, Düzce ve Trabzon gelmektedir (TEPGE, 2023).

Türkiye'de yaklaşık 7-8 milyon insanın geçimine katkı sağlayan fındığın iç piyasada tüketimi oldukça düşük bir orandadır (Taylan & Durul, 2019; Topuz vd., 2019; TMO, 2021). TÜİK verilerine göre 2020-2021 döneminde Türkiye'nin kişi başı fındık tüketim miktarı 1,4 kg'dır. 2011-2021 yılları arasındaki on yıllık dönemde ortalama kişi başına tüketim ise 1,3 kg'dır (TEPGE, 2023).

Fındık öncelikli olarak çikolata ve şekerleme sanayinde kullanılırken, pastane ve bisküvi mamulleri, tatlı, dondurma, kuruyemiş, yağ sanayi gibi pek çok alanda da kullanılmaktadır. Fındığın tarımsal atıkları işlenerek yakıt elde edilebilmekte, sert kabuğu doğrudan yakacak olarak ve yeşil kabuğu da hayvancılıkta kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak, fındığın; ecza, ilaç ve kozmetik sektöründe, motorlu araç ve makine sektöründe, boya sektöründe ve sağlık sektöründe de kullanılması, fındık tarımının sanayi için önemini göstermektedir (Güney & Güner, 2018; Yurtoğlu, 2018).

Karadeniz Bölgesi'nde fındık tarımı için uygun hava koşulları 750-800 m yüksekliğe kadar sağlanabilmektedir. 0-250 m yüksekliğe kadar olan bölgeler, fındık tarımı için en uygun koşulları sağlayan sahil kuşağıdır. 251-500 m yükseklikteki bölgeler orta kuşak, 750 m'den yüksek olan bölgeler de yüksek kuşak olarak tanımlanmaktadır (Okay vd., 1986). Fındık yıllık ortalama sıcaklığın 13-16°C olduğu, 1500 m yükseltiye kadar olan alanlarda doğal olarak yetişebilmektedir. Ancak, günümüzde, yüksek kuşak ve üzerinde ekonomik anlamda fındık tarımı yapmak pek mümkün değildir. Ustaoglu & Karaca (2010)'nın çalışması, önümüzdeki 90 yıllık süreçte, bölgede sıcaklığın 6°C'ye yakın bir artış göstereceğini ve bu durumunun özellikle sahil kuşağını olumsuz etkileyeceğini ortaya koymaktadır. Yaşanan iklim değişimi nedeniyle, önümüzdeki yıllarda, fındık tarım kuşaklarının daha yüksek bölgelere taşınmasının gerekeceği ve bu süreçte, orman alanlarının tahrip edilmemesi ve iklim değişimine uygun alternatif ürünlerin özellikle sahil kuşağı için belirlenmesi, uzun dönem planlaması için gereklidir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaklaşık 2500 yıldır fındık üretimi ve 600 yıldır da fındık ticareti yapılmaktadır (Kaynar, 2017). 1871 yılındaki Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre, Bafra'dan Artvin'e kadar olan sahil kuşağında; Ordu'da 1, Giresun'da 74, Akçaabat'ta 3, Arhavi'de 14, Atina kasabasında bir fındıklık bulunmaktadır (Kaynar, 2017). Osmanlı Devletinin son dönemlerinde, Giresun, Trabzon, Ordu, Tirebolu, Espiye, Fatsa ve Ünye'de, Cumhuriyetin ilanı ile Rize ve Artvin'de de üretilmeye başlanan fındık, uzun yıllardır önemli bir ihracat ürünüdür (Yurtoğlu, 2018). Türkiye'nin dünya fındık üretim ve ihracatında ilk sırada yer alması, dünya çapında kaliteli fındığa sahip olması, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin topoğrafyası gereği eğimli arazilerde yapılan fındık tarımının erozyonu önlemesi, bölge halkının genel geçim kaynağı olması ve kırsal sürdürülebilirliğe katkısı nedeniyle, fındık tarımı ; ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarıyla, önemli ve vazgeçilemez bir tarım ürünüdür (Kayalak & Özçelik, 2012; Aydın Yönet & Yirmibeşoğlu, 2022; Hazneci vd., 2022).

Türkiye'de Fındık Tarımı

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kırsal kalkınmayı hedefleyen tarım politikaları kapsamında, fındık tarımı, önemli kalkınma araçlarından biri olarak belirlenmiştir. Fındık tarımında gelişim sağlanabilmesi için

devlet desteğiyle kooperatifleşmenin önemi Birinci Ulusal Fındık Kongresi'nde tartışılmıştır (Soysüren, 2017). Daha sonra 1938 yılında, Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik)'nin kurulması bu politikaların bir sonucudur. 1940 yılında kurulan Türkiye Fındık İhracatçıları Birliği'nin, 1951 yılında, Karadeniz Fındık İhracatçıları Birliği ve İstanbul Fındık İhracatçıları Birliği olarak ikiye ayrılması, sürecin yönetiminde devlet ve özel sektörün rolleri açısından önemli bir kırılma olmuştur (Soysüren, 2017). 1964 yılından itibaren devlet tarafından alım garantisi verilen fındık, Fiskobirlik aracılığıyla destek alımlarına 2001 yılına kadar düzenli olarak devam etmiştir (Topuz vd., 2019). 2001 yılında Dünya Bankası tarafından gündeme getirilen "Tarımsal Reform Uygulama Projesi" doğrultusunda, Fiskobirlik gibi tarımsal kooperatiflerin kısmen özelleştirilerek devlet yardımlarının geri çekilmesi, Türkiye'deki tarımsal üretimi radikal bir biçimde etkilemiş ve tarım sektörünü serbest piyasa ekonomisinin dinamiklerine bırakmıştır. 2006 yılında Fiskobirlik yerine TMO, destek fındık alımıyla yetkilendirilmiş, 2009'a kadar üç yıl boyunca fındık alımı yapmış ve yedi yıllık bir aradan sonra 2016 yılında tekrar alıma başlamıştır (Kayalak & Özçelik, 2012; Erköse vd., 2020).

Bakanlar Kurulu tarafından 2009 yılında uygulanan "Yeni Fındık Stratejisi", üretime yasal olarak izin verilen alanlardaki fındık üreticilerine "Alan Bazlı Destek" sağlarken, üretime izin verilmeyen alanlardaki üreticilere, bahçelerini sökmeleri karşılığında, "Alternatif Ürün Desteği" yapmayı taahhüt etmiştir (Kayalak & Özçelik, 2012; Altunpala & Bozoğlu, 2018; Topuz vd., 2019). Ancak, fındık, genel olarak meyve yetiştiriciliğinin doğası gereği, diğer bitkisel üretim faaliyetlerinde olduğu gibi üretimden vazgeçilme veya yerine alternatif başka bir tarım ürünü yetiştirme konularında esnek bir tarım türü değildir (Öztürk vd., 2019). Destekleme politikaları kapsamında getirilen, Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve beraberinde "Alan Bazlı Gelir Desteği" uygulamaları yeterli başarıyı sağlayamamıştır. ÇKS, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından oluşturulan, çiftçilerin kayıt altına alındığı tarımsal bir veri tabanıdır. Bu uygulamada, her yıl ÇKS'ye kayıtlı fındık bahçeleri için, büyüklükleri oranında, sabit bir ödeme yapılmaktadır (TOB, 2022). Ancak, bu ödemeler oldukça sembolik miktarlardadır. Örneğin; 2022 yılı için ÇKS'ye kayıtlı çiftçilere ödenen alan bazlı destek, dekar başına 170 TL'dir. Uygulanan bu destek tipi, verimliliği artırmadığı gibi, aksine, büyük ve küçük arazi sahibi üreticiler arasında gelir dağılımı açısından daha fazla eşitsizlik yaratmaktadır. 2014 yılında fındık üretimini 16 ile sınırlama kararı verilse de bu karar uygulanamamıştır. Fındık, ceviz ve badem gibi kabuklu yemişler nitelikli arazilere ihtiyaç duymamaktadır (Güney & Güner, 2018). Bu bağlamda, Batı Karadeniz'de, alternatif tarım ürünleri için oldukça verimli olan ovalık arazilerin fındık tarımı için kullanılması uygulanan yanlış tarım politikalarındandır. 1954 ile 1994 yılları arasında, Doğu Karadeniz'deki fındık dikim alanlarının artış oranı %57 iken Batı Karadeniz'de bu oran %788'dir (Bostan, 1997; Kayalak & Özçelik, 2012; Erdoğan, 2018). Fındık üretim alanlarının artmasıyla ortaya çıkan yüksek arz, bazı yıllarda çok miktarda fındığın stoklarda kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle üretimde arz fazlasının olduğu yıllarda, destekleme alım politikası fındık üreticileri açısından önem arz etmektedir (Kayalak & Özçelik, 2012).

Fındık tarımı ile ilgili en önemli problemlerin başında, çoğunluğu oluşturan küçük ölçekli üreticilerin, süreçteki maliyetler nedeniyle çok düşük kar elde etmesi gelmektedir. Ek geliri olmayan küçük üreticilerin, günümüzde, fındık tarımından geçimini sağlaması imkansızlaşmıştır. Öztürk vd. (2019)'nin Ordu-Ünye'de yaptıkları çalışma; fındık üreticilerinin %61.5'inde toplam yıllık gelirleri içindeki fındık geliri oranının %50 olduğunu göstermektedir. Büyük kentlere olan göçün bir sonucu olarak, fındık üreticilerinin yarısından fazlası başka şehirlerde yaşamakta, sadece hasat dönemi memleketine gelmektedir (Yıldız & Dağdemir, 2017; Öztürk vd., 2019). Üreticiler, fındık tarımında, emek ve masraflarının karşılığını alamadıklarını ve genel olarak fındık tarımı konusunda devletin görevini yapmadığını belirtmektedirler. Fındık üretiminden elde edilen gelirinin artık bir yan gelir olarak görüldüğü, Dağdemir & Yıldız (2017)'in çalışmasında netlikle ortaya konulmaktadır. Çalışmada, geçimini sadece fındık üretiminden sağlayanların oranının yaklaşık %16 ile sınırlı kalması, özellikle küçük ölçekli üreticiler için fındık tarımının artık ana bir istihdam sahası olmaktan çıktığını açıkça göstermektedir. Fındık maliyetleri genel olarak yetiştirme masrafları ve hasat masraflarından oluşmaktadır. Bu maliyet kalemleri; hasat (toplama), gübreleme, budama, dip sürgün temizliği, harman,

ilaçlama, nakliye, ayıklama, depolama ve zirai destek olarak detaylandırılabilir. Fındık tarım sürecinin iyi yönetilmesi, doğru tekniklerin kullanılması ve doğru koşulların sağlanması, ürünün verimi ve kalitesini artırmaktadır (Serdar vd., 2017; Akçin & Bostan, 2019). Süreçteki problemleri genel olarak ele aldığımızda; işçilik ve diğer maliyetlerin yüksekliği, iş gücü yetersizliği, fındık dikim alanlarının belirlenmesindeki plansızlık, fındık fiyatını belirleme süreci, piyasaların belirsizliği, zirai teknik bilgi yetersizliği ve bilinçsizlik, geleneksel yöntemleri kullanma ısrarı, örgütlenememe, pazarlama sürecindeki problemler ve tüm bu konularda devlet desteğinin yetersizliği şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Sıray & Akçay, 2010; Öztürk vd., 2019; Hazneci vd., 2022).

Fındık hasatının ülkemizde halen geleneksel yöntemler kullanılarak, yerden ya da daldan elle toplanma şeklinde yapılması, en maliyetli kalem olan hasatın maliyetini azaltacak olan mekanizyona olan ihtiyacı göstermektedir. Mekanizasyonun sağlanamamasında eğimli arazi başlıca neden olarak görülse de mirasla bölünmüş küçük ve parçalı arazide de mekanik hasat verimli olmamaktadır (Taylan & Durul, 2019). Farklı kuşaklarda farklı hasat dönemleri söz konusudur. Ilıman kıyı bölgelerinde hasat daha erken başlamakta, yükseklik arttıkça hasat dönemi gecikmektedir. Hasat dönemi kuşaklar arası farklara göre genel olarak Temmuz sonundan Ekim ortasına kadar gerçekleşmektedir. Fındık hasat masraflarının yaklaşık % 45-50'sini toplama masrafı oluşturmaktadır (Serdar vd. 2017; Demir, 2018). ABD, İtalya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde, fındık tarımındaki mekanizasyonun maliyetleri önemli ölçüde azalttığı bilinmektedir. Yerin özelliğine bağlı olarak mekanizasyon yöntemi farklılık göstermektedir. Eğimli arazi mekanik hasatı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, Batı Karadeniz Bölgesi'nde mekanik hasat yöntemlerini kullanmak, topoğrafyası nedeniyle, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne oranla daha olasıdır (Yıldız, 2020). Ancak her iki üretim bölgesinde de hasat, daldan ya da yerden toplama şeklinde, genellikle insan gücüyle yapılmaktadır. Makineli hasat yapan işletmelerin oranı eski üretim bölgesinde (1. Bölge: Giresun, Ordu Trabzon, Rize ve Artvin) %1.1 ve yeni üretim bölgesinde (2. Bölge: Samsun, Sinop, Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Düzce, Bartın, Sakarya ve Kocaeli'deki) %5.1 olarak belirlenmiştir (Öztürk & İslam, 2019). Karadeniz Bölgesi'nde fındık üreticilerinin belirli bir yaştan üzerinde olması ve hanehalkının hasat döneminde gerekli işgücü desteğinde yetersiz kalması, mevsimlik işçi talebini de beraberinde getirmektedir. Tarım araçları, özellikle başka bölgelerden gelecek mevsimlik tarım işçilerinin organizasyonunda önemli role sahiptir. Tarım araçlarının süreçteki rolü "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Yılmaz vd. (2021)'nin, Giresun'da yaptıkları araştırma sonucunda, Karadeniz Bölgesi'nde resmi kayıtlı tarım aracısının bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca kayıtsız olarak bu işi yapan araçların, fındık işçilerinin günlük yevmiyesinin %5-10 oranındaki bir bölümünü kendilerine komisyon olarak kestikleri ve çoğunlukla işçi ücretlerinin araçlar üzerinden ödendiği saptanmıştır. Ödemelerin doğrudan işçiye yapılması ve komisyon ücretinin işverenden alınması gerekliliği yönetmelikte açıkça belirtilmektedir. Hasat döneminde yeterli sayıda fındık işçisi bulamama sıkıntısı, üreticileri araçlara yönlendirmektedir. Diğer taraftan, yöreye yabancı olan mevsimlik işçiler açısından da; iş bulma, kalacak yer ve ulaşım gibi konularda yardımcı oldukları için araçlarla çalışmak daha güvenlidir. Yılmaz vd. (2021)'nin çalışma bulgularında tarım aracısı tercih eden işveren oranı %10.7, yöreden aracısız işçi bulan işverenlerin oranı %89.3 olarak saptanmıştır.

Hazneci vd. (2022)'nin yaptığı çalışmada, Giresun ilinde fındık üreticilerinin ortalama yaşının 66 olduğu ve sadece %6'sının tek geçim kaynağının fındık tarımı olduğu belirlenmiştir. 1980 sonrası neo-liberal politikalarla, tarım sektörüne yapılan yatırımın azalması ile ivmelenen kırdan kente göç, kırsal alanların hızla nüfus kaybetmesine neden olmuştur. Beraberinde de köy okullarının kapatılması ve taşımali sisteme geçiş bu yöndeki göçü tetiklemiştir (Aydın Yönet, 2021). Doğu Karadeniz Bölgesi ve Giresun da bu gelişmelerden payını almıştır. O nedenle, genç nüfusu hızla azalan bu bölgelerde, genellikle yaşlı, emekli ve/veya ek geliri olan nüfus tarımla ilgilenmektedir. Fındık üreticileri, fındık tarımının geleceğinin kötü olacağını düşünmekle beraber yine de tamamına yakını fındık tarımına devam edeceğini belirtmektedir. Asıl mesleği çiftçilik olan grubun fındık tarımı yapma istekliliği oranı, ikincil olarak bu işle uğraşan gruba göre daha düşüktür (Kayalak & Özçelik, 2012). Altunpala ve Bozoğlu (2018)'nin

çalışmasında, üreticiler alan bazlı desteklemenin yerine ürün bazlı desteklemenin gelmesini talep ettiklerini belirtmişlerdir. Alan bazlı desteğin azaltılması veya kaldırılması durumunda, işletmelerin fındık yetiştirme istekliliğinde bir değişim olmayacağı saptanmış, ancak teşviklerin artmasının dikim alanlarını artıracığı öngörülmüştür. Fındık işletmelerinin yapısı ve üreticilerin sosyo-demografik özellikleri, fındık tarımı yapma istekliliğini etkilemektedir (Altunpala & Bozoğlu, 2018).

Lisanslı Depoculuk Sistemi (LDS), gelişmiş ülkelerde yıllardır uygulanan bir sistemdir. LDS; ürünün düzenli depolanması, ürün kalitesinin istenilen standartta tutulması ve tarıma dayalı sanayiye kaliteli hammadde sağlanması yönleriyle gerekli bir uygulamadır. Fındık üretiminin fazla olduğu yıllarda fındığın lisanslı depolarda muhafaza edilmesi, ihracat dönemlerinde esneklik sağlamaktadır (Niyaz vd., 2012). Bu sistem, uygun depolama alanı bulunmayan üreticiler için, ürününü istediği dönemde satabilmesi açısından da önemlidir. Diğer taraftan, fındık doğru şekilde depolanmadığı takdirde depoya konulan üründe randıman ve fire kaybı yaşanmaktadır. LDS, emanet sistemine (fındığın belirli bir süre için ücret karşılığı tüccara emanete bırakılması) mecbur kalan üretici için de avantaj sağlamaktadır. Giresun'da ilk LDS uygulaması 2017 yılında başlamıştır (AA, 2020). Lisanslı depoların yeterli sayıya ulaşması ve LDS sisteminin yaygınlaşması, Türkiye'nin dünya fındık borsasındaki etkinliğini artırma sürecinde faydalı olacaktır.

Türkiye'de tarım sigortası uygulamaları; tarımsal üretimdeki riskler, sigorta şirketlerinin ekonomik yetersizliği ve primlerin yüksekliği gibi nedenlerle istenilen düzeye getirilememiştir. Tarım sigortası yaptırılarda; sahip olunan arazinin büyüklüğünün, tarımdan elde edilen gelirin, afet riski ve sigorta maliyetlerinin, karar verme sürecinde etkili olduğu saptanmıştır. Giresun ili Bulancak ilçesinde fındık üreticileri ile yapılan çalışmada; üreticilerin %39,13'ü ürününü sigorta yaptırırken, %60,87'si sigorta yaptırmadığını belirtmiştir. Sigorta yaptırılanların %22,46'sı sürekli afet riskinden ve %18,84'ü prim desteğinden dolayı ürünlerini sigorta yaptırmışlardır. Üreticilerin %71,01'i zararın karşılandığına inanmadığından ve %73,19'u maliyetlerin yüksek olmasından dolayı tarım sigortası yaptırmadığını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, iyi rekolte elde edilen ve afet olmayan yıllarda sigorta yaptırılanların oranının düştüğü belirlenmiştir (Bal vd., 2019). Özet olarak, üreticilerin sigorta yaptırmama sebepleri; bilgi eksikliği, sigorta priminin yüksekliği, sigorta kapsamının yetersiz olması, tazminatın zararı karşılamadığı inancı ve sahip oldukları arazinin küçük olmasıdır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarda sigorta yaptırmayan fındık işletmeleri yerine sigortanabilir riske sahip olanların kapsamda incelenmesi daha doğru değerlendirme sağlayacaktır (Ceyhan vd., 2021).

Kırsal alanlarda kadının emeği görünmez bir emektir. Kadın genellikle işgücü olarak kullanılmakta ancak karar verme sürecinde, kredi kullanımında, pazarlama ve tarımsal eğitime katılma konularında etkin olamamaktadır. Kadınların kırsal alanların kalkınmasındaki rolü yadsınamaz. Sadece tarımsal üretim bağlamında değil, kırsal turizm vb. kırsal faaliyetlerde de kadın etkin olmalıdır. Piraziz Şeyhli Köyü Ekoturizm süreci bu konuda iyi bir örnektir. Valilik tarafından ekoturizm pilot köyü olarak seçilen Şeyhli'de ekoturizm sürecini başından itibaren kadınlar yönetmekte ve yürütmektedir. Ekoturizm ve fındık tarımı ilişkisinin iyi kurgulandığı bu örnekte; gelen turistlere fındık tarımı ile ilgili bilgi verilmekte, fındık bahçelerine geziler düzenlenilmekte, menüde fındığın kullanıldığı yemek ve tatlılar öncelikli tutulmakta ve hediyelik fındık ürünlerinin satışı yapılmaktadır (Aydın Yönet & Yirmibeşoğlu, 2022).

Tarakçıoğlu & Bektaş (2019)'ın Ordu ilinde yaptıkları çalışma, organik fındık tarımının önemine vurgu yapmaktadır. Analizler sonucunda, konvansiyonel fındık tarımı yapılan alanlardan organik fındık tarımına geçişin zor olmadığı tespit edilmiştir. Türkiye'de organik fındık üretiminin yapıldığı iller, 2017 yılı verilerine göre sırasıyla; Samsun (%29,43), Zonguldak (%17,97), Ordu (%17,29) ve Artvin (%11,99)'dir. Türkiye'nin organik fındık ve fındık ürünleriyle organik fındık pazarında etkin rol alması, zaten etkin olduğu konvansiyonel fındık pazarı düşünüldüğünde, oldukça mümkün ve gerekli bir durumdur. Özellikle yüksek kuşakta, mevcut şartlarda, organik fındık tarımı yapmak çok daha kolaydır (Eryılmaz & Kılıç, 2019).

Fındık üreticisinin eğitim durumu, yaşı, ikamet yeri, tarım dışı gelire sahip olup olmaması gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik faktörler; fındık ağaçlarının yaşı, hasat şekli ve mekanizasyonu gibi

yapısal faktörler; tarımsal örgütlere üyelik ve süreçte alınan kararlara katılım gibi yönetsel faktörler nedeniyle fındık üretim süreci bölgelere göre farklılık göstermektedir (Öztürk & İslam, 2019). Türkiye’de, fındık tarımını hakkettiği noktaya getirmek, öncelikle üreticilerin tarımdan yeterli geliri elde etmesi, beraberinde de pazarlama alt yapılarının iyi kurgulanması ve yönetilmesi ile mümkündür (Altunpala & Bozoğlu, 2018). Türkiye’de fındık tarımı ile ilgili sorunlar ivedilikle çözülmez ve bu süreçte doğru stratejiler geliştirilip uygulanmaz ise, yakın gelecekte küresel piyasadaki rekabet gücünü kaybetmesi kaçınılmaz görünmektedir (Topuz vd., 2019). Türkiye’de rekabet avantajı bakımından fındık, kuru kayısıdan sonra gelen ikinci üründür (Özdemir & Köseahyaoğlu, 2018).

Özellikle 2020 sonrası yaşanan pandemi sürecinin ve beraberinde daha da artan ekonomik sıkıntıların belirli oranda kentsel alanlardan kırsal alanlara tersine göçü tetiklediği gözlemlenmiştir. Negatif bir sebeple başlayan bu eğilimi pozitifte dönüştürmek, tehditi fırsata çevirmek, kırsal yaşamı daha cazip hale getirmek, doğru kırsal politikalarla mümkün olabilir. Fındık tarımı bu açıdan önemli ve iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tarım, kırsal kalkınma ve planlama açısından yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu çalışma kapsamında, öncelikle Türkiye’de fındık tarımı ile ilgili sorunlar ele alınmış, bu bağlamda Giresun iline bağlı Piraziz ilçesindeki fındık tarımının güncel durumu fındık üreticisi perspektifinden değerlendirilmiştir.

Alan Çalışması: Giresun-Piraziz Örneği

Piraziz ilçesi Karadeniz sahil yolunun üzerinde yer alan ve Giresun-Ordu Havalimanına 4 km mesafede bulunan bir sahil yerleşimidir (Şekil 1 & 2). Son yıllarda küresel ısınmanın etkisiyle yarı-tropik iklim özellikleri göstermeye başlasa da, genel olarak tipik Doğu Karadeniz ikliminin hakim olduğu, yağışın dört mevsime yayıldığı bir karaktere sahiptir. Özellikle sahil kesiminde yazlar serin, kışlar ılık geçmektedir. Bitki örtüsünde fındık bahçelerinin hakimiyeti, Giresun genelinde olduğu gibi, sahilden itibaren 800 m’ye kadar devam etmektedir. 2000 m’ye kadar orman ve daha yükseklerde ise Alp tipi gür çayırlarla kaplı yaylalar yer almaktadır. İlçe arazisinin %25’i tarım alanı, %34’ü orman ve fundalık alan, %18’i çayır ve mera, %23’ü tarım dışı araziden oluşmaktadır (Piraziz Belediyesi, 2023). 1988’de ilçe statüsü kazanan Piraziz’e bağlı 9 mahalle ve 21 köy bulunmaktadır (Piraziz Belediyesi, 2023). 2023 verilerine göre, Giresun’un nüfusu 461.712 ve Piraziz’in nüfusu ise 15.151’dir (TÜİK, 2024). Piraziz nüfusunun %50’si kadın, %50’si erkektir. Yaşa göre nüfus dağılımına baktığımızda; yaklaşık olarak, %51’i 50 yaş üzeri, %28’i 25-50 yaş arası ve %22’si 25 yaş altı kişilerden oluşmaktadır (Endeksa, 2024). Nüfusun yarısı emekli ya da emekliliğe yaklaşmış bir grupken, diğer yarısı fındık tarım sürecinin geleceği açısından önemli potansiyele sahip genç bir nüfustur. Özellikle yeniliklere açık ve teknoloji ile entegre 25-50 yaş aralığındaki grup bu süreçte önemli bir role sahiptir.

Şekil 1: Piraziz ilçesi genel görünüm (Kaynak: Piraziz Belediyesi).

Figure 1. General view of Piraziz district.

Şekil 2. Piraziz Şeyhli Mahallesi fındık harmanı (Kaynak: Yazar).

Figure 2. Hazelnut farming in Piraziz Şeyhli Village.

Giresun genelinde okuma yazma oranı 2015 yılında %93,61 iken bu oran Piraziz ilçesinde %100'dür (Piraziz Kaymakamlığı, 2019). Piraziz'de lisans ve lisans üstü eğitim oranı %17'dir. Gelir durumuna bakıldığında ise üst gelir grubunun yaklaşık %37, orta gelir grubunun %28 ve alt gelir grubunun %35'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir (Endeksa, 2024).

Karadeniz Bölgesi'ndeki ekonomi, temelde tarımsal faaliyetlere dayalıdır, ancak kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim oranı ülke ortalamasının altındadır. Piraziz'de de durum benzerdir. İlçede ekonomi genel olarak; tarım ve ormancılık sektörlerine dayanmaktadır. İlçenin tamamında fındık tarımı yapılmaktadır (Işık, 2008). Dünyanın en kaliteli fındıkları arasında yer alan Giresun fındığı, özellikle son yıllarda değer kaybetmiş ve üretici geçimini sağlayamadığı için başka arayışlara yönelmiştir.

Fındığın serbest piyasa ekonomisinin dinamiklerine bırakılması, üreticileri fındığını tüccara satmaya mecbur bırakmıştır. 2000 yılından itibaren, Giresun'da tüccara, kooperatife ve TMO'ya satılan fındık miktarlarına baktığımızda, 2008 ve 2021 yılları haricinde, üretilen fındığın büyük oranda tüccarlara satıldığını görmekteyiz (GTB, 2023) (Çizelge 2)

Çizelge 2. Giresun'da yıllara göre gerçekleşen fındık satışı ve satılan kurumların oranı

Table 2. Hazelnut sales in Giresun by years and the percentages of sold institutions

YIL/KG	TÜCCAR	KOOPERATİF	TMO	TOPLAM	YIL/%	TÜCCAR	KOOPERATİF	TMO
2000	43.862.415	7.483.278	0	51.345.693	2000	85,43	14,57	0,00
2001	90.964.859	26.156.511	0	117.121.370	2001	77,67	22,33	0,00
2002	80.953.213	7.052.908	0	88.006.121	2002	91,99	8,01	0,00
2003	61.032.206	370.546	0	61.402.752	2003	99,40	0,60	0,00
2004	15.557.691	266.819	0	15.824.510	2004	98,31	1,69	0,00
2005	75.276.692	9.484.081	0	84.760.773	2005	88,81	11,19	0,00
2006	81.446.641	9.094.611	31.921.125	122.462.377	2006	66,51	7,43	26,07
2007	63.434.208	773.456	15.120.189	79.327.853	2007	79,96	0,98	19,06
2008	73.361.683	789.235	79.895.303	154.046.221	2008	47,62	0,51	51,86
2009	67.990.439	14.635	0	68.005.074	2009	99,98	0,02	0,00
2010	69.228.475	95.506	0	69.323.981	2010	99,86	0,14	0,00
2011	66.063.893	9.360	0	66.073.253	2011	99,99	0,01	0,00
2012	97.741.592	7.658	0	97.749.250	2012	99,99	0,01	0,00
2013	101.500.038	150.924	0	101.650.962	2013	99,85	0,15	0,00
2014	45.164.271	73.305	0	45.237.576	2014	99,84	0,16	0,00
2015	71.464.429	628.215	0	72.092.644	2015	99,13	0,87	0,00
2016	48.745.242	355.953	706.692	49.807.887	2016	97,87	0,71	1,42
2017	76.437.212	548.307	11.549.752	88.535.271	2017	86,34	0,62	13,05
2018	31.826.072	314.718	441.941	32.582.731	2018	97,68	0,97	1,36
2019	98.707.909	1.786.835	5.956.800	106.451.544	2019	92,73	1,68	5,60
2020	77.088.476	1.654.650	66.670	78.809.796	2020	97,82	2,10	0,08
2021	13.927.932	1.142.837	14.036.850	29.107.619	2021	47,85	3,93	48,22
2022	58.060.113	1.988.058	21.349.344	81.397.515	2022	71,32	2,44	26,24

* Kaynak: GTB verilerinden (yıllara göre gerçekleşen hazır müstahsil satışı kabuklu fındık miktar ve tutarları) faydanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır. (<https://www.giresuntb.org.tr/GtbVerileri>) (Erişim Tarihi: 10.10. 2023)

Fındık taban fiyatı, Giresun kalite fındık için, 2020 yılında 22,5 TL, 2021 yılında 27 TL ve 2022 yılında ise 53 TL olarak belirlenmiştir (Tarım Dünyası, 2022). Piraziz Ziraat Odası'nın 2021 yılına ait ilçe bazlı fındık ürün maliyeti hakkında yaptığı çalışmada; fındık yetiştirme masrafları, budama, dip sürgünü temizliği, taşıma işçiliği, gübre ve gübreleme masrafları, zirai mücadele giderleri, yetiştirme masrafları, hasat ve harman masrafları, tesis masrafları amortisman payı ve üretim masrafları genel toplamı

hesaplanmıştır. Sonuç olarak 1kg fındığın maliyeti 24,33 TL olarak belirlenmiştir. Taban fiyatı 27 TL olan fındığın, satış ve maliyet değerleri karşılaştırıldığında, üreticinin karının çok düşük olduğu görülmektedir (Piraziz Ziraat Odası, 2023).

Fındık dikim alanı büyüklüğünde ve üretim miktarında başlıca fındık yetiştiricisi 11 il arasında dördüncü sırada yer alan Giresun, dekar başına verimlilik sıralamasında onuncu sırada yer almaktadır (TEPGE, 2023). Bu sıralamada görüldüğü üzere Giresun'un dekar başına verimlilik oranı oldukça düşüktür. Fiskobirlik'in Avrupa Birliği'ne başvurusu sonucunda, dünyanın en kaliteli fındığı olarak bilinen ve Giresun Kalite olarak adlandırılan 'Giresun Tombul Fındığı'nın coğrafi işaretli ürün olarak tescili 20 Haziran 2022 tarihli ve L164/1 sayılı AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak kesinleşmiştir (Fiskobirlik, 2022). Giresun'daki kaliteli fındık yetiştirildiği gerçeğinden hareketle, fındık üretimini sadece rekolte bağlamında değerlendirmek doğru değildir. Doğu Karadeniz'deki fındık verimini artırıcı politikalar geliştirmek, kaliteli fındık üretim miktarını da artıracaktır. Diğer taraftan, köylerin boşalmasına neden olan kırsal politikaların yerine tersine göçü teşvik eden kırsal politikalar geliştirme sürecinde fındık tarımı lokomotif sektör olarak değerlendirilebilir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmada, niteliksel ve niceliksel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Nitel araştırma kapsamında, öncelikle, fındık tarım süreci ile ilgili güncel literatür taranmıştır. Bu bağlamda; Türkiye'nin fındık tarımında dünyadaki konumu ve Türkiye'deki fındık tarımının güncel durumu değerlendirilmiştir. Dünyanın en kaliteli fındıklarının yetiştirdiği bölgelerden biri olan Giresun'un, Piraziz ilçesi vaka analizi için seçilmiştir. Giresun ili Piraziz ilçesinde, 18 Ağustos 2023 ve 30 Eylül 2023 tarihleri arasında, fındık tarım süreci ile ilgili olarak saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasında niceliksel yöntem olarak anket kullanılmıştır. Araştırmacının evreni Piraziz ilçesindeki ÇKS'ye kayıtlı fındık üreticileridir. Piraziz'de ÇKS'ye kayıtlı 5100 fındık üreticisi mevcuttur. Anket katılımcıları, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak (Ural, 2011: 38) belirlenen evren içerisinde seçilmiştir. Araştırma evreninde yer alan her birim için eşit seçilme şansı sağlaması ve kolay uygulanabilmesi nedeniyle bu yöntem tercih edilmiştir.

Öncelikle çalışma evrenini oluşturan 5100 kişilik liste Piraziz Ziraat Odası'ndan alınmıştır. Çalışma evrenindeki kişi sayısı bilindiği için aşağıdaki formül kullanılarak örneklem büyüklüğü 234 olarak belirlenmiştir.

$$n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2(N-1) + t^2(p \cdot q)$$

$$N = 5100 \text{ kişi}$$

$$t = \% 95 \text{ güven düzeyi için t-tablo değeri } 1.96 \text{ dir.}$$

$$p = \text{İncelenen olayın görülüş sıklığı (0.05 örnekleme hatası için 0.8'dir)}$$

$$q = \text{İncelenen olayın görülmemesi olasılığı (1-p) 0.2'dir.}$$

$$d = \text{Standart sapma (0.05)}$$

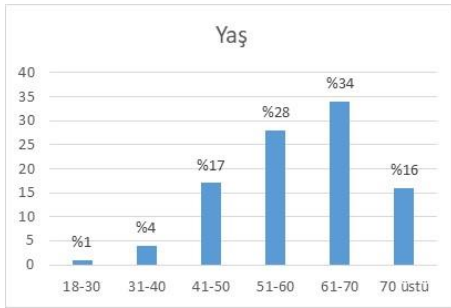
5100 kişilik listeden EXCELL programı yardımıyla yansız seçim yapılarak rastgele 234 kişi belirlenmiştir. Belirlenen kişilerle iletişime geçilmiştir. Görüşmeyi kabul eden kişi sayısı belirlenen örneklem büyüklüğüne ulaşana kadar süreç tekrarlanmıştır. Anket sorularına verilen cevapların sıklıkla tekrarlanması nedeniyle 200 görüşmenin ardından çalışmanın doygunluk düzeyine ulaştığına karar verilerek çalışma tamamlanmıştır.

42 sorudan oluşan anket; 14 açık uçlu soru ve 28 seçeneekli soru içermektedir. Açık uçlu sorularda amaçlanan katılımcının bakış açısını değerlendirmek, seçeneekli sorularda amaçlanan ise genel eğilimi sayısal verilerle göstermektir. Açık uçlu soruların cevapları, içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Seçeneekli soruların cevapları tablolastırılarak sayısal veriler elde edilmiştir. İlgili kurumlardan alınan

veriler, yetkililerle yapılan görüşmeler ve sahada yapılan gözlemler kapsam dahilinde ayrıca değerlendirilmiştir. Çalışmada, küçük ölçekli fındık üreticilerinin perspektifinden fındık tarım sürecinin değerlendirilmesine odaklanılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Saha çalışmasında, ÇKS'ye kayıtlı 200 fındık üreticisi ile yapılan anket, görüşme ve gözlemlerin sonuçları bu bölümde değerlendirilmektedir. Anket katılımcılarının büyük çoğunluğu (%78'i) 50 yaş ve üzerindedir (Şekil 3). Bu durum da fındık tarımıyla ilgilenen grubun ileri yaşta olduğunun bir göstergesidir. Son yıllardaki tarım politikalarının bir sonucu olarak, kırsal alanların boşalması ve bu alanlarda özellikle gençler için istihdam imkanlarının bulunmaması, gençleri büyük şehirlere göçe zorlamakta ve tarıma olan ilgiyi azaltmaktadır.

Şekil 3. Anket katılımcılarının yaşı.

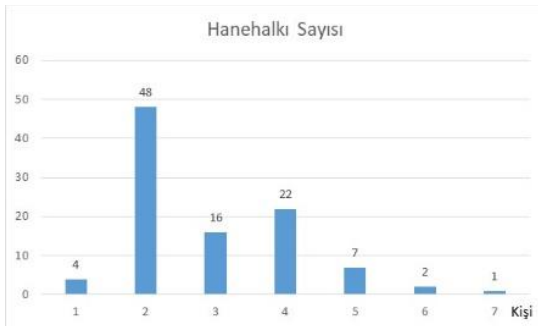
Figure 3. Age of survey participants.

Şekil 4: Eğitim durumu.

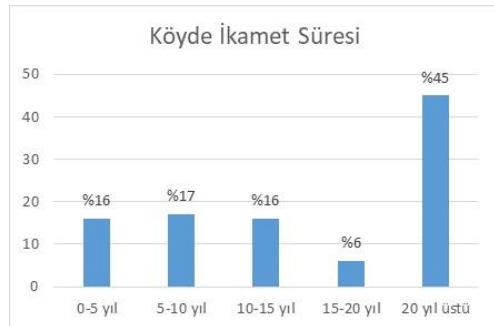
Figure 4. Educational status.

Anket katılımcılarının %73'ü erkek ve %27'si kadındır. Katılımcıların %94'ü evli ve %6'sı bekardır. Katılımcıların çoğunluğu lise üstü eğitim düzeyine sahiptir (Şekil 4). Üniversite ve yüksekokul mezunlarının oranı %58'dir. Anket katılımcılarının genel olarak eğitim düzeyinin yüksek olması, açık uçlu sorulara verilen cevaplarda ve yapılan görüşmelerde detaylı bilgi alınmasında faydalı olmuştur. Hanehalkı sayısına baktığımızda, iki ve dört kişilik ailelerin oranının yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 5). Katılımcıların %62'si emeklidir. Emekli hanehalkı sayılarına bakıldığında, %50'sinde bir emekli ve %50'sinde de iki emekli olduğu görülmektedir. %25'i emekli olduğu halde aktif olarak başka bir işte çalışmakta ve %13'lük kalan grubun da kira vb. ek geliri bulunmaktadır. Çalışan hanehalkı sayılarına bakıldığında; aile içinde, bir kişi çalışan %48, iki kişi çalışan %41, üç kişi çalışan %8 ve dört kişi çalışan %3'tür. Katılımcıların %98'inin sosyal güvencesi mevcuttur. Çoğunluk (%89) fındık tarımından elde edilen gelirin kesinlikle yeterli olmadığını ve maliyetlerin çok yüksek olduğunu belirtmiştir.

Şekil 5. Hanehalkı sayısı.

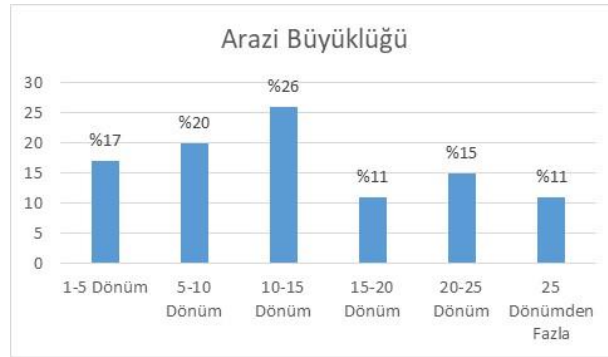
Figure 5. Number of households.

Şekil 6. Köyde ikamet süresi.

Figure 6. Length of residence in the village.

Katılımcıların çoğunluğu 20 yıl ve üzerinde bir süredir köyde ikamet etmektedir (Şekil 6). Genel eğilim, emeklilik sonrası köye yerleşmek şeklindedir. 2000 sonrasında, pandemi dönemi ile birlikte, geri dönüşlerde ivmelenme dikkat çekmektedir. Köyde tüm yıl ikamet edenlerin oranı %24'tür. Katılımcıların çoğunluğunun merkezde de konutları mevcuttur ve kış dönemini merkezde geçirmektedirler. Köydeki konutlarını hafta sonu ve yaz dönemi kullanmaktadırlar. %64'ü köylerine yaz döneminde fındık hasatı için gitmekte ve aynı zamanda köydeki konutlarını yazlık olarak da kullanmaktadırlar. Pandemi sonrası yapılan gözlemler ve görüşmelerde, pek çok kişinin köydeki konutlarını yıl boyu yaşayabilecek hale getirmek için tadilat yaptırma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda köyde konutu olmayanların da köye ev yaptırmaları dikkat çekmektedir. Katılımcıların %97'si arazi sahibidir ve %46'sının arazisi 5-15 dekar arasındadır (Şekil 7). Çalışma özelinde, fındık tarımının merkezinde küçük ölçekli aile işletmelerinin yer aldığı belirlenmiştir. Depolama imkanına sahip olan ve acil nakit ihtiyacı bulunmayan üreticiler, ürünlerini bekletme ve fiyat artışına göre satma esnekliğine sahiptir. %73'ünün ürünü depolayabilecek alanı mevcuttur. Saha çalışması sürecinde, depolama alanına sahip olan üreticilerin çoğunluğunun depolama alanlarının uygun kriterlere sahip olmadığı belirlenmiştir. Ürünü peşin ödeme karşılığında satmak isteyen, deposu bulunmayan ve kısa süreliğine sadece fındık hasatı için memleketine gelen grup, ürününü hasat sonrası en kısa sürede satmaktadır. Katılımcıların %4'ü TMO'ya, %12'si fiyat durumuna göre tüccara ya da TMO'ya ve %84'ü de fındığını tüccara satmaktadır. Satış esnasında fındık fiyatının belirlenmesi sürecinde; randıman (kalite), fındığın cinsi, taban fiyat, piyasanın durumu (arz-talep) ve tüccarın inisiyatifi önemli faktörlerdir. Üreticilerin %90'ı fındık satışındaki önceliğinin "peşin ödeme almak" olduğunu belirtmiştir. Yukarıda bahsedilen genel satış rakamları (GTB verilerinden hazırlanan) sadece sisteme giren fındık miktarını göstermektedir. Üreticilerin kendi kullanımları için ayırdıkları çerezlikler ve depolarda daha sonra satılmak üzere bekletilen ürünler bu veriler içinde yer almamaktadır. Piraziz Ziraat Odası başkanı Ünal Aşık (Kişisel görüşme, 23 Aralık 2022), gerçekte üretilen fındık miktarının yaklaşık %5-10 arası bir oranda daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Şekil 7. Arazi büyüklüğü.

Figure 7. Land size.

Çalışmanın sonucunda, arazi büyüklüğü ve üretilen fındık miktarı arasındaki ilişkinin değişken olduğu tespit edilmiştir. Arazi büyüklüğü 25 dekardan büyük olan çiftçiler üretimde de en büyük payı alıyor görünse de, 5-10 ve 15-20 dekar arazisi olanların yaklaşık, 10-15 ve 20-25 dekar arazisi olanların da yaklaşık miktarda fındık ürettiği belirlenmiştir. Bu tespit, verimliliğin önemini göstermesi açısından değerlidir.

%76'lık bir grup fındık tarımında devlet desteği aldığından bahsetmiştir. Bu destekler; alan bazlı destek (%80), gübre-ilaç (%9) ve mazot (%11) yardımı şeklindedir. Ancak, alınan destekleri, %80'i yetersiz ve sembolik bulmaktadır. Anket çalışması sonucunda, fındık tarım süreci maliyet kalemleri, etki oranlarına göre; hasat (toplama), gübreleme, budama, dip sürgün temizliği yapma, harman, ilaçlama, nakliye, ayıklama, depolama ve zirai destek alma, olarak belirlenmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Fındık tarımı maliyet sıralaması**Table 3.** Hazelnut farming cost ranking

	MALİYETLER	Oran (%)
1	Toplama	30,77
2	Gübre	16,35
3	Budama	12,76
4	Dip sürgün temizliği	10,48
5	Harman	6,91
6	İlaç	6,06
7	Nakliye	4,03
8	Ayıkladma	3,20
9	Depolama	2,48
10	Zirai Destek	2,33

Fındık üreticilerinin devlet desteğine ihtiyaç duyduğu konular: Taban fiyat belirleme sürecinde maliyetlerin dikkate alınması, satış sürecinde tüccara satışa mecbur bırakılmamak, hasat sürecindeki işçi maliyetlerinin yüksekliği ve işçi bulma sıkıntısı, zirai teknik destek, bilgilendirme (bahçe bakımı, verim artırımı vb.), mümkün ölçüde mekanizasyonun sağlanması, alan bazlı devlet desteğinin yetersizliği, gübre, ilaç, bakım süreçlerinde destek, bahçelerin gençleştirilmesi, uygun depolama alanlarının sağlanması, olarak belirlenmiştir. Üreticiler son yıllarda fındık sigortası yaptırmaya eğilimindedir. %65'inin fındık sigortası mevcuttur ancak özellikle son yıllardaki değişken hava koşulları dikkate alındığında bu oran yeterli görülmemektedir. Fındık hasatı fındık tarımındaki en maliyetli kalemdir. Katılımcıların %82'sinin aile üyeleri fındık tarımıyla bizzat ilgilenmektedir. Pek çok nedenle fındık tarımıyla ilgilenemeyenler (yaşlı kesim, başka işte çalışanlar ve başka şehirde yaşayanlar vb.) ise bahçelerinin bakım ve hasatını "yarıcıya" (masraflar çıkarıldıktan sonra elde edilen gelirin ikiye bölünmesi, bu oran son yıllarda üçte bire düşmüştür) bırakmaktadırlar. Yarıcıya bırakılmış fındık bahçelerinin daha bakımsız olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların %72'si, yaşı gereği bedensel çalışmaya müsait olmasa da, fındık tarımında maliyetleri düşürebilmek adına çalıştıklarını belirtmişlerdir. Fındık işçisi temin yolları çeşitlilik göstermektedir. Üreticilerin %41'i işçileri aracı vasıtasıyla bulduğunu, %30'u yıllardır aynı işçilerle çalıştığını, %28'i tanıdık/akraba/köylü vasıtasıyla bulduklarını belirtmişlerdir. En düşük oranda da (%8) köy çevresinden temin ettiklerini söylemişlerdir. Bu durum, köylü nüfusun yaşlanması ve köylerin boşalmasının bir sonucudur. İşçilerin gündelik ücretlerinde, devlet taban ücreti belirlese de, işçi bulma sıkıntısı ve zaman kısıtlılığı (belirli bir süre sadece fındık hasatı için senelik izinlerini kullananlar, hava şartlarındaki olumsuzluklar vb.) nedeniyle işçi ücretlerinin belirlenen taban fiyatın üzerinde olduğu saptanmıştır. Özellikle gayriresmi araçlar, gerçek ücretlerin belirlenmesinde resmi kurumlardan daha etkili olmaktadır. Ücretler yerli ya da yabancı işçi olmasına göre değişmektedir. Katılımcıların çoğunluğu, fındık tarımına aşina olan yerli (%68) işçi tercih etmektedir. Yerli işçinin ücreti bu nedenle daha yüksektir. İşçi ücretleri aracıya ya da işçinin kendisine ödenmektedir. Çalışma sonucunda, aile üyeleri dışında tutularak, %43 oranında çocuk işçi çalıştırıldığı tespit edilmiştir. İşçilerin nerede konakladıkları ve konaklama koşulları süreçteki diğer önemli başlıklardandır. İşçinin yerli veya yabancı olmasına göre konaklama biçimi değişmektedir. Yerli işçi, evinden gidiş-geliş yapmakta ve taşıma maaliyeti üreticiye ait olmaktadır. Yabancı işçiler, genellikle köylerdeki boş evlerde, kullanılmayan müstemilat benzeri yapılarda ve bazıları da çadırlarda konaklamaktadırlar. Bazen de araçlar, getirdikleri işçileri belirli bir köyde konaklatıp, araçla diğer köylere taşımakta ve ulaşım maaliyeti yine üreticiler tarafından karşılanmaktadır. Bazı üreticilerin, özellikle daha geniş fındık arazisine sahip olanların, konutlarının yakınında işçiler için konaklama alanları mevcuttur ve bu grup genellikle her yıl aynı işçilerle çalışmaktadır. Üreticilerin %83'ü kooperatif benzeri bir yapı altında örgütlenmek istemektedir. Örgütlenme talebinin altında yer alan nedenler; fındık tarımında karşılaştıkları sorunların çözümü için direkt muhatap bulamamaları, dikkate alınmamaları, karar verme süreçlerine katılamamaları ve fındık sürecinin iyi yönetilmemesi olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında

yapılan görüşmeler ve anketteki cevaplar ışığında, genel kanı, Fiskobirlik'in eskisi gibi aktifleştirilmesinin gerekli olduğudur.

Özet olarak, fındık tarımı süreci ile ilgili güncel sorunları; genel tarım politikaları, kırsal planlama yaklaşımları, altyapısal eksikler, sürecin organizasyonu ve eğitimle ilgili temalar altında gruplandırabiliriz.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Fındık tarımı yapılan Doğu Karadeniz'in başka tarım çeşitleri için uygun olmaması, fındık tarımının devamlılığını zorunlu hale getirmektedir. Ayrıca Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, kırsal sürdürülebilirlik ve göçün önlenmesinde fındık önemli bir ekonomik araçtır. Yukarıda bahsedilen tüm sorunlara rağmen, üreticinin fındık tarımına devam etme istekliliği, fındık tarımının sadece ekonomik sürdürülebilirlik açısından değil sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik açısından da bölge için önemini göstermektedir. Mevcut durumda, küçük ölçekli üreticiler için fındık tarımı, ana bir istihdam sahası olarak değil, yan gelir kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle, özellikle genç yaş grubunda yer alan küçük ölçekli fındık üreticileri, fındık tarımına olan bağlılığını kaybetmeye ve alternatif arayışlara yönelmeye başlamıştır. Bu yönelim, fındık tarımının sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir gelişmedir.

Etkin bir tarımsal örgütlenme, üretici ve piyasa arasında sağlanacak dengeli ilişki için gereklidir. Bunun yanı sıra, gerekli Ar-Ge çalışmalarının yapılması, taban fiyat belirleme sürecinde maliyetlerin dikkate alınması ve gerekli konularda devlet desteğinin sağlanması problemlerin çözümüne katkı sağlayacaktır. Türkiye'nin, mümkün olan en kısa zamanda fındık tarımında maliyetleri düşürecek, kaliteyi, verimi ve ürün çeşitliliğini artıracak, fındık tarımını cazip hale getirerek kırsal gelişime katkı sağlayacak tarım politikalarına ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin, fındık tarımında uluslararası düzeyde karar verme sürecinde etkin bir role sahip olabilmesi için öncelikle stratejik politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde rekabet gücünü kaybetmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Stratejiler belirlenirken, fındık tarımı sürecine odaklı doğru kırsal planlama yaklaşımları ve politikaları geliştirilmelidir. Bu bağlamda; tarım arazilerinin korunması, mirasla tarım arazilerinin bölünmesinin engellenmesi ve imara açılmaması, fındık tarımında bakım ve üretim süreci, hasat ve harman süreci, satış ve pazarlama süreçlerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi önemlidir. Ayrıca fındık tarımında kadının rolü önemsenmeli ve kadın işgücü için tarımsal üretim bir meslek alanı olarak değerlendirilmelidir. Alan çalışmasından elde edilen bulgular kapsamında tespit edilen sorunlar, genel başlıklarda, literatürde yer alan çalışmalarda belirlenen sorunlarla benzerlik göstermektedir. Bu durum, fındık tarım sürecindeki problemlerin çözümüne yönelik güncel çalışmaların yetersiz kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet tarafından desteklenen fındık tarımı, sonraki politikalar nedeniyle üreticisini yalnızlaştırmış ve kendi haline terk etmiştir.

Bu bağlamda, saha çalışması sonucunda öne çıkan problemler ve bu problemlerin çözümüne yönelik öneriler aşağıda yer almaktadır:

- Devlet fındık taban fiyatını belirlerken maliyetlerin yüksekliğini dikkate almalıdır. Bu noktada, devletin, fındık tarımı konusunda uluslararası düzeyde karar verici role sahip olabilmesi önemlidir.
- Güncel durumda yetersiz görünen devlet desteği, pek çok konuda üreticiye yardımcı olacak, verimi artıracak nicelikte ve nitelikte olmalıdır.
- Tarımsal örgütlenme bağlamında, Fiskobirlik ya da benzeri bir yapı ile, eskiden olduğu gibi aktif bir şekilde üreticinin yanında yer alacak tarımsal kooperatifçilik geliştirilmelidir.
- Fındık tarımının serbest piyasa dinamiklerine bırakılması, üreticisini özellikle satış sürecinde, tüccara mecbur bırakmaktadır. Bu nedenle, devlet; Fiskobirlik, TMO vb. kurumsal yapıları üreticilerin yararına yeniden düzenlemelidir.

- Çoğunluğu oluşturan küçük fındık işletmelerinin yapısını dikkate alan politikalar geliştirilmelidir.
- Fındığa dayalı sanayinin desteklenmesi, yeni istihdam alanlarının yaratılması ve üreticilerin bu sürecin bir parçası olması için teşvik edilmesi gerekmektedir. Böylelikle, üretici fındığı sadece hammadde olarak satmayacak, aynı zamanda da işleyebilecektir. Bu bağlamda, son yıllarda sayısı artmaya başlayan, fındığa dayalı üretim yapan küçük işletmeler desteklenmelidir.
- Zirai teknik bilgi eksikliği nedeniyle, bilinçsiz gübreleme, zararlı ilaçlama, budama vs. yapılması verim ve kaliteyi etkilemektedir. Gerekli konularda zirai bilgilendirme yapılmalı, eğitici etkinlikler düzenlenmeli ve tarımda sürdürülebilirlikle ilgili farkındalık artırılmalıdır.
- Batı Karadeniz Bölgesi'nde fındık dikim alanları sınırlandırılmalı, bu alanlarda verimli arazilere ihtiyaç duyan alternatif tarım ürünleri üretilmelidir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki fındık bahçelerinin yaşlı ağaçlardan oluşması verimi olumsuz etkilemektedir. O nedenle buradaki fındık ağaçlarının gençleştirilmesi, kaliteli fındık üretiminde verimi artıracaktır.
- Fındık bahçelerinin miras yoluyla bölünmesi, tarım ve kırsal planlama açısından önemli bir tehdittir. Bu bağlamda, özel planlar geliştirilerek, fındık tarım alanlarında mirasla bölünmenin yarattığı negatif etki minimize edilmelidir. Aynı zamanda, özellikle en verimli fındık arazilerine sahip sahil kuşağındaki fındık bahçelerinin her geçen gün hızla imara açılmasının engellenmesi, imar planlarında bu gelişmelerin dikkate alınması ve tarım topraklarının korunması önemlidir. Mirasla bölünen fındık bahçeleri, alan bazında küçülmekte, üretim ve hasat maliyetleri de düşünüldüğünde, özellikle küçük ölçekli üreticiler için ekonomik açıdan sürdürülemez olmaktadır.
- Fındığın hızlı ve doğru bir şekilde hasatının yapılması, hem iklimsel şartların yaratabileceği olumsuzlukları bertaraf etmekte (hasatın görece olarak yağışlı döneme denk gelmesi) hem de kalitesini olumlu şekilde etkilemektedir. Topoğrafyanın izin verdiği ölçüde, tarımda mekanik hasat yöntemlerinin kullanılması, hem hızlı hasat yapılması hem de maliyetleri azaltması açısından önemli olacaktır.
- Lisanslı depoculuk sistemlerinin (LDS) yaygınlaştırılması, stoktaki ürünün uygun şekilde muhafaza edilmesi için gereklidir. LDS'ler, üretici açısından satış zamanını belirlemede esneklik sağlayacak ve kaliteli hammaddenin istenilen zamanda temininde önemli olacaktır. LDS'den çoğu üreticinin haberdar olmadığı gözlemlenmiştir. Yeni olan bu sistemin, özellikle Giresun'da tanıtılması, niceliksel yeterliliğinin artırılması, üreticilerin bu konuda bilgilendirilmesi ve teşvik edilmesi oldukça önemlidir.
- Hava şartları nedeniyle, fındığın kurutulmasının ve satılabilecek duruma gelmesinin uzun sürmesi (harman süreci) karşılaşılan genel bir sorundur. Bu tip durumlarda, yer özelinde, merkezi ve yerel yönetimin desteği ile, fındığın sağlıklı şekilde kurutulup depolanabileceği mekanların sağlanması gerekmektedir.
- Son yıllarda iklim değişimi nedeniyle yaşanan hava olayları, üreticileri zorlamakta ve önemli oranda ürün kayıplarına neden olmaktadır. Fındık üreticileri için en önemli risk, doğal afet riskidir (don, dolu, fırtına, aşırı yağış vb.). Üreticilerin, tarım sigortası konusunda ilgili kurumlar ve kişiler tarafından bilgilendirilmeleri, sigorta maliyetlerinin devlet teşvikiyle üretici için kabul edilebilir düzeye getirilmesi, tarım sigortalarının yaygınlaşmasını ve etkinliğini artıracaktır.
- Hasat döneminde işçi bulma sıkıntısı, özellikle son yıllarda, genel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevsimlik işçi bulma konusunda tarım araçlarının gerekliliği bir gerçektir. Ancak yasal tabanın işçi-aracı-üretici arasındaki dengeyi koruyacak şekilde düzenlenmesi, denetlenmesi ve hiçbir yazılı sözleşme içermeyen gayriresmi aracılık uygulamalarının sonlandırılması, kayıtlı araçların sisteme entegre edilmesi önemlidir. Yerel ve merkezi yönetimlerin kontrolünde yasal araçların yer aldığı bir sistem geliştirilmelidir. Mevsimlik yabancı işçilerin barınma alanlarının belirlenmesi ve uygun koşulların sağlanması gibi konular da bu sistemde yer almalıdır.

- Karşılaşılan altyapısal eksiklikler ivedilikle giderilmelidir. Tüm fındık bahçelerine erişimin, fındığın nakliyesine ve ayıklanmasına imkan verecek şekilde sağlanması gerekmektedir.
- Fındık bahçelerinin gerçek sahibi olmayan yarıcılarının, bahçelerin bakımına gereken özeni göstermemeleri, fındık kalitesi ve veriminde düşüşe neden olmaktadır. Fındık tarımını cazip hale getirmek ancak fındık tarımı ile ilgili çeşitli istihdam alanları yaratarak mümkün olacaktır. Emeğinin karşılığını aldığını düşünen fındık arazisi sahibi genç nüfusla, tarımın daha bilinçli, verimli, kaliteli ve profesyonel bir süreçle yürütülmesini teşvik etmek, fındık tarımının sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.
- Organik tarımın hızla yaygınlaştığı ve önemli bir pazara sahip olduğu bu dönemde, organik fındık tarımını, özellikle daha yüksek kuşakta, teşvik etmek gerekmektedir.
- Fındık iç piyasada tüketim açısından pahalı bir üründür. Pek çok faydası düşünüldüğünde, iç piyasadaki tüketimi artırıcı politikalar desteklenmelidir.
- Bakım, hasat, harman gibi süreçlerde, hazırlıklar, paylaşımlar ve dayanışma (örn. imece usulü ile birbirlerine yardımcı olmak) tarım kültürünün ve sosyal hayatın önemli öğeleridir. Bu nedenle fındık tarımının devamlılığı sosyal-kültürel sürdürülebilirlik açısından da önemlidir.

Kentlerdeki sorunlarımızın temelinde kırsal alanlardan gelen göç vardır. Bu nedenle kırsal kalkınmayı sağlamak ve kırsal istihdamı artırmak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için bir gerekliliktir. Tarım sektörü bu açıdan önemli bir araçtır. Bu bağlamda, fındık tarımını özellikle genç nüfus için cazip hale getirmek geri göçü tetikleyecektir. Devlet desteği ile fındığa dayalı sanayi ve üretim alanlarını teşvik etmek, özellikle küçük üreticileri bu sürecin paydaşı yapmak, fındık tarımının geleceği için önemli olacaktır. Dünyadaki kaliteli fındık üretiminde önemli bir yere sahip olan bu bölgede, konvansiyonel üretimin yanı sıra organik fındık tarımının da desteklenmesi, Türkiye'nin fındık tarımında uluslararası düzeydeki konumuna ek bir katkı sağlayacaktır. Tarımda mekanizasyon ve teknolojinin sürece entegre edilmesi de kaçınılmaz olarak gereklidir. Kırsal kalkınmada; tarımın rolünü artıracak, sürdürülebilirliğini sağlayacak, eko-turizm vb. yan istihdam sahaları ile destekleyecek, politik, ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlarıyla ele alacak, doğru ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Son yıllarda, dünya genelinde etkili olan küresel ısınma, iklim değişimi, pandemi ve ekonomik krizler, yakın gelecekte gıda ve su tedarikinde sorun yaşanacak olduğunu işaret etmektedir. Bu nedenle, tarımsal üretimin önemi kavranmalı ve tarım sektörüne akılcı yatırım yapılmalıdır. Doğru kırsal kalkınma ve planlama yaklaşım ve politikalarını ivedilikle uygulamak gerekmektedir. Aksi takdirde, kırsal kalkınma ve planlama sorunlarını çözmeden kentsel problemleri çözmek imkansızdır.

Veri Kullanılabilirliği

Veriler makul talep üzerine sağlanabilmektedir.

Yazar Katkıları

Çalışmanın konsepti ve tasarımı: NAY; örnek toplama: NAY; verilerin analizi ve yorumlanması: NAY; istatistiksel analiz: NAY; görselleştirme: NAY; makalenin yazımı: NAY.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyan

Bu araştırma, Bahçeşehir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 04.08.2023 tarihli, 2023/07 sayılı protokol numarasıyla onay almıştır.

Finansal Destek

Bu araştırma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

Makale Açıklaması

Bu makale Konu Editörü Dr. H. Ece Salalı tarafından düzenlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Akçin, Y. & S.Z. Bostan, 2019. "Fındıkta verim ile verim parametreleri arasındaki ilişkiler, 82-85". 3. Uluslararası ÜNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu (21-23 Haziran 2019, Tokat). Sürdürülebilir Tarım ve Çevre Sempozyum Kitabı, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, 897 s. ISBN: 978-605-80568-1-7.
- Altunpala, B. & M. Bozoğlu, 2018. Fındık işletmelerinin destekleme düzeyine bağlı yetiştirme istekliliği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 21 (Özel Sayı): 161-167. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdoga.vi.472179>
- Anadolu Ajansı (AA), 2022. Fındık üreticisine lisanslı depo daveti. (Web sayfası: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/findik-ureticisine-lisansli-depo-daveti/1948744>) (Erişim tarihi: Aralık 2022).
- Anonymous, 2023. BETAM Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Türkiye'de fındık sektörünün sorunları ve geleceği raporu. (Web sayfası: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2023/10/Turkiyede-Findik-Sektorunun-Gelecegi-ve-Sorunlari-1.pdf>) (Erişim tarihi: Ekim 2023)
- Aydın Yönet, N. & F. Yirmibeşoğlu, 2022. Ecotourism as a rural development model: As a women-led ecotourism process of Piraziz Şeyhli Village (the Black Sea Region of Turkey). Planlama, 32 (2): 256-268. doi: 10.14744/planlama.2021.44227
- Aydın Yönet, N., 2021. "Cumhuriyet Döneminde köy ortaokullarının kırsal gelişime etkisi: Piraziz Şeyhli Köyü örneği, 83-104". İçinde: Atatürk: Zaman, Mekan, Yaşam. 1. Baskı (Ed. A. Yenice), Atayurt Yayınevi, Ankara, 518 s. ISBN: 978-625-7742-33-7
- Bal, H., R. Yüzbaşıoğlu & E. Kaplan, 2019. Fındık üreticilerinin tarım sigortası yaptırmaya yönelik davranışları ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Giresun ili Bulancak ilçesi örneği. Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 7 (11): 2025-2029. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v7i11.2025-2029.3034>
- Bostan, S.Z., 1997. Türkiye fındık yetiştiriciliğinde sorunlar ve çözüm yolları. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 12 (2): 127-133.
- Ceyhan, V., H. Türkmen, Ç. Yıldırım & S. Canan, 2021. Samsun ili tarım işletmelerinin sigortalananabilir risklerinin belirlenmesi ve tarım sigortası yaptırma durumu. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 58 (4): 569-579. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.846806>
- Dağdemir, V. & Ö. Yıldız, 2017. Sakarya ilinde fındık üretimi yapan işletmelerin karlılık analizi ve pazarlama yapısı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 48 (1): 33-40. ISSN: 1300-9036. <https://doi.org/10.17097/ataunizfd.320335>
- Demir, İ., 2018. Fındık tarımında çiftçi bakış açısından maliyetler ve etkinlik: Bağlak sayısı üzerine stokastik sınır analizi. Turkish Studies Economics, Finance and Politics, 13 (22): 619-639. ISSN: 1308-2140. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14141>
- Endeksa, 2024. Giresun Piraziz istatistikleri. (Web sayfası: <https://www.endeksa.com/tr/analiz/turkiye/giresun/piraziz/demografi>) (Erişim tarihi: Eylül 2024).
- Erdoğan, V., 2018. Fındık: Yetiştiricilik, sorunlar, öneriler ve yenilikler. Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB) Dergisi, 27: 4-10.
- Erköse, H.Y., O. Şahin, D. Yüksek & D.H. Sert, 2020. Devlet ve küresel piyasa arasında: Karadeniz Bölgesi'nde küçük ölçekli fındık üretimi. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 40 (1): 55-77. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0047>
- Eryılmaz, G.A. & O. Kılıç, 2019. Türkiye'nin organik fındık üretimi ve ihracatındaki gelişmeler. Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3 (1): 41-54.
- FAO, 2024. Hazelnut production. (Web page: <https://www.fao.org/4/x4484e/x4484e03.htm>) (Date accessed: June 2024).

- Fiskobirlik, 2022. Giresun Tombul Fındığı Avrupa Birliği'nde coğrafi işaretli ürün olarak tescil edildi. (Web sayfası: <https://www.fiskobirlik.com.tr/haberdetay/Giresun-Tombul-Findigi-Avrupa-Birliginde-Cografisi-Isetli-Urun-Olarak-Tescil-Edildi.html>) (Erişim tarihi: Haziran 2022).
- Giresun Ticaret Borsası (GTB), 2023. Fındık dikim alanları ve son 10 yılın fındık ihracatı verileri. (Web sayfası: <https://www.giresuntb.org.tr/FindikDikimAlanlari>, <https://www.giresuntb.org.tr/IhracatVerileri>) (Erişim tarihi: Ağustos 2023).
- Güney, M.Ş. & F. Güner, 2018. Fındık tarımında durum analizi, makinele hasat gerekliliği ve hasat makinelerinin sınıflandırılması. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (9): 1141-1147. ISSN: 2148-127X. doi: 10.24925/turjaf.v6i9.1141-1147.1926
- Hazneci, E., E. Naycı & G. Çelikkhan, 2022. Fındık üretiminde maliyet ve kârlılık analizi, Giresun ili örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 59 (3): 499-511. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.996921>
- Işık, A., 2008. Maviden Önce Yeşilden Sonra: Piraziz. İstanbul: Uğur Yayınları, 135 s. ISBN: 978-975-8605-62-0
- Kayalak, S. & A. Özçelik, 2012. Türkiye'de fındık üretim alanlarının artmasında desteklemelerin etkisi. *Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi*, 23 (B): 1-11. ISSN: 1307-3311.
- Kaynar, İ.S., 2017. Fındıkcılığın tarihsel gelişimi (1850-1950). *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2): 43-53.
- Niyaz, Ö.C., B. Keskin, K. Savran, D. Tosun & N. Demirbaş, 2012. Türkiye'de lisanslı depoculuk sisteminin fındık sektörü açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1): 245-254. ISSN: 1309-8012
- Okay, N.A., A. Kaya, V.Y. Küçük & A. Küçük, 1986. Fındık Tarımı. Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Yayın No: Genel 142, Tedgem-12, 85 s.
- Özdemir, M. B. & L. Kösekahyaoğlu, 2018. Türkiye'nin fındık, zeytinyağı ve kuru kayısı ürünlerindeki rekabet gücünün açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler yöntemi ile analizi. *Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM) Uluslararası Hakemli Dergi*, 5 (12): 88-107.
- Öztürk, D. & A. İslam, 2019. Türkiye'de eski ve yeni üretim bölgelerinde fındık yetiştiriciliği yapan işletmelerin tarımsal üretim açısından karşılaştırmalı analizi. *Akademik Ziraat Dergisi*, 8 (Özel Sayı): 99-106. ISSN: 2147-6403. e-ISSN: 2618-5881 doi: <http://dx.doi.org/10.29278/azd.504987>
- Öztürk, D., A. İslam & R. Cangı, 2019. Ordu ili Ünye ilçesinde fındık işletmelerinin mevcut durum analizi ve beklentileri. *Akademik Ziraat Dergisi*, 8 (Özel Sayı): 107-114. <https://doi.org/10.29278/azd.609737>
- Piraziz Belediyesi, 2023. Coğrafi yapı. (Web sayfası: <https://piraziz.bel.tr/piraziz/cografisi-yapi/>) (Erişim tarihi: Ekim 2023).
- Piraziz Kaymakamlığı, 2019. Okuma yazma oranları. (Web sayfası: <http://www.piraziz.gov.tr/pirazizde-byk-basari-ilemizde-okuma-yazma-bilmeyen-kalmadi>) (Erişim tarihi: Ocak 2019).
- Piraziz Ziraat Odası, 2023. Piraziz ilçesi 2021 yılı fındık ürünü maliyeti hesaplandı. (Web sayfası: <http://piraziz.ziraatodasi.org.tr/basin-odasi/haberler/piraziz-ilcesi-2021-yili-findik-urununu-maliyeti-hesaplandi>) (Erişim tarihi: Ağustos 2023).
- Serdar, Ü., C. Gülser, B. Akyüz, A. Balta, Y. Çil & F.F. Yılmaz, 2017. Azotlu çözeltiler ile dip sürgünü temizliğinin fındıkta verim ve meyve kalitesi üzerine etkileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 32(3): 279-283. ISSN: 1308-8750 (Print) 1308-8769 (Online). doi: 10.7161/omuanajas.306199
- Sıray, E. & Y. Akçay, 2010. Giresun ili merkez ilçede fındık yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi, üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (1): 43-56.
- Soysüren, A.H., 2017. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde devletin rolü bağlamında fındık piyasasının örgütlenmesi ve ihracatçı tüccarların ayrışması sürecinde Karadeniz Fındık İhracatçıları Birliği'nin kurulması. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2): 26-42.
- Tarakçıoğlu, C. & Z. Bektaş, 2019. Organik ve konvansiyonel tarım yapılan fındık bahçelerinin toprak ve yaprak analizleriyle beslenme durumunun karşılaştırılması. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9 (2): 112-125. e-ISSN: 2146-6459
- Tarım Dünyası: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Platformu, 2022. Fındık fiyatı netleşti. (Web sayfası: <https://www.tarimdunyasi.net/2022/08/01/findik-fiyati-netlesti/>) (Erişim tarihi: Ağustos 2022).
- Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB), 2022. Çiftçi kayıt sistemi. (Web sayfası: https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/5444/Ciftci-Kayit-Sistemi-_cks_-Basvurulari-Artik-E-Devlette) (Erişim tarihi: Kasım 2022).

- Taylan, E. & M. Sülüšoğlu Durul, 2019. "Kocaeli'de fındık tarımı ve Kandıra'da fındık, 2294-2301". Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (Bahar) 2019 Bildiriler Kitabı, Cilt II (Fen Bilimleri), 2331 s.
- TEPGE (Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü), 2023. Ürün raporu fındık. (Web sayfası: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://arastirma.tarimorman.gov.tr/findik/Belgeler/F%C4%B1nd%C4%B1k%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporu%202023-376%20TEPGE.pdf) (Erişim tarihi: Ağustos 2024)
- Ticaret Bakanlığı (TB), 2022. İhracat Genel Müdürlüğü Tarım Ürünleri Daire Başkanlığı fındık ve mamulleri sektör raporu. (Web sayfası: Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://ticaret.gov.tr/data/5b8700a513b8761450e18d81/F%C4%B1nd%C4%B1k%20ve%20Mamulleri.pdf) (Erişim tarihi: Ağustos 2023)
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), 2020. 2020 yılı fındık sektör raporu. (Web sayfası: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sektorraporlari/findik2020.pdf) (Erişim tarihi: Nisan 2022)
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), 2024. 86. Hesap dönemi faaliyet raporu (Web sayfası: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/maliisler/2024faaliyetraporu.pdf) (Erişim tarihi: Mayıs 2022)
- Topuz, B., O. Kılıç, İ. Boz & G. Aydın Eryılmaz, 2019. Türkiye'de fındık üretim alanlarının daraltılması politikası. Akademik Ziraat Dergisi, 8 (1): 141-148. ISSN: 2147-6403, e-ISSN: 2618-5881. <http://dx.doi.org/10.29278/azd.594060>
- TÜİK, 2024. Nüfus istatistikleri. (Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2023-49684>) (Erişim tarihi: Haziran 2024)
- Ural, A. & İ. Kılıç, 2011. Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi. Detay Yayıncılık, Ankara, 320 s.
- Ustaoglu, B. & M. Karaca, 2010. Türkiye'de sıcaklık koşullarının fındık tarımına olası etkileri. itüdergisi/d mühendislik, 9 (3): 153-161.
- Ünal Aşık, Piraziz Ziraat Odası başkanı, kişisel görüşme, 13 Haziran 2024.
- Ünal Aşık, Piraziz Ziraat Odası başkanı, kişisel görüşme, 23 Aralık 2022.
- Yıldız, Ö. & V. Dağdemir, 2017. Sakarya ilinde fındık üretim maliyeti. Tarım Ekonomisi Dergisi, 23 (1): 37-42. ISSN 1303-0183. doi: 10.24181/tarekoder.317853
- Yıldız, T., 2020. Türkiye'de fındık tarımında hasat-harman mekanizasyonu. Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, 16 (1): 12-22. e-ISSN: 2651-4230
- Yılmaz, M., C. Sayın & M. Bozoğlu, 2021. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde tarım aracılığının rolü: Giresun ili fındık örneği. Mediterranean Agricultural Sciences, 34 (2): 189-194. doi: 10.29136/mediterranean.822016
- Yurtoğlu, N., 2018. Demokrat Parti (DP) döneminde Türkiye'de fındık üretimi ve ticareti hakkında bir araştırma (1950-1960). Kesit Akademi Dergisi, 4 (17): 228-246. ISSN: 2149-9225.